

יש הקוראים את תיבת שְׁתִּים בשווא נח בשי"ן וללא אל"ף גנובה לפניו, ואף יש שרצו להוכיח כן מזה שהמילה שְׁתִּים מוטעמת בתיב בספרים המדויקים, וטענתם היא, שאם יש אל"ף גנובה לפניו, ההטעמה לא בראשה, והיא צריכה להיות מוטעמת בפשטא, וממילא הוא יוצא מן הכלל בזה שבא שווא נח בראש מילה. אך באמת לא יתכן כלל לומר כן מכמה טעמים:

א. שלא מצאנו דעה כזו במדקדקים שהשי"ן בשווא נח ללא אות גנובה לפניו, אלא רק ב' דעות הנ"ל.

ב. שבכתבי היד ההולכים בשיטת בן-אשר מוטעם בתיב (וכ"ה אף בכתר ארם צובא), וכן נמסר בשמו בספר החילופים, והלא דעת בן-אשר עצמו היא, שהמילה נקראת באל"ף גנובה, וממילא מוכח שלשיטה שנקרא באל"ף גנובה, מוטעם בתיב למרות שיש אל"ף גנובה בראשה, שמכיוון שהאל"ף אינו מעצם המילה, לכן חשיב כמוטעם בראש התיבה.

ג. אף המדקדקים שהביאו את שיטת המטעימים בתיב (הובא בהערה ז'), לא כתבו שזה משום שהמילה מתחילה בשווא נח, אלא כתבו שזה אע"פ שהמילה מתחילה באל"ף גנובה.

ד. לא יתכן כלל קריאת מילה בשווא נח בראשה, וכמו שהבאנו בהערה א' מדברי ר' יהודה חיוג' והאבן עזרא, ואף מכללי הניקוד מוכח שלא יתכן זאת, משום שבמילים האמורים להנקד בב' שוואים בראשם, ישתנו התנועות, ואם אפשר לשווא נח בראש תיבה, שיהיה הראשון נח והשני נע, אלא ע"כ שלא יתכן כלל שווא נח בראש תיבה.

ה. מוכח כן מכללי הטעמים, שהכלל במשרתו של פשטא שאם יש הבדל וחציצה בין מקום המשרת למקום הפשטא, המשרת יהיה מהפך, ואם אין הבדל וחציצה בין מקום המשרת למקום הפשטא, המשרת יהיה מרכא, ושוא נע נחשב כחציצה¹, אך ב' שוואים נחים בסוף מילה אינם חוצצים², וכשהמשרת מלרע, ואח"כ באה מילת שְׁתִּים בפשטא, המשרת הוא מהפך בכל הספרים, כגון: בְּשִׁנְתָּ שְׁתִּים (חגי א' א'), ואם הוא בשווא נח ללא אל"ף גנובה לפניו, מדוע השוא נח לבדו חוצץ, והלא שוואים נחים אינם חוצצים, אלא ע"כ, שמחמת האל"ף הגנובה יש חציצה³.

כאשר יש לפניו טעם משרת, אזי, אם המשרת מוטעם בראש המילה, יהיה המשרת מונח, ואחריו יבוא גרש או גרשיים ע"פ הכלל הקודם, דהיינו שאם הוא מלעיל יהיה מוטעם במונח גרש, ואם מלרע, יוטעם במונח גרשיים⁴. אך אם המשרת מוטעם שלא בראש המילה, יוטעם בקדמא⁵, והטעם שאחריו יהיה גרש אפילו אם המילה מלרע⁶, שאין גרשיים בא אחר קדמא (אמנם, אם יש עוד משרת לפני משרת זה, הוא יהיה תלישא קטנה, והמשרת השני יהיה לעולם קדמא אפילו אם הוא בראש המילה⁷).

וממילא מובן מדוע התיבות "שְׁתִּים עֶשְׂרֵה" (במדבר ל"ג ט'), מוטעמות בחלק מהספרים בקדמא גרש (שְׁתִּים עֶשְׂרֵה), ובחלק מהספרים במונח גרשיים (שְׁתִּים עֶשְׂרֵה), משום שלדעה א' שהשי"ן של שְׁתִּים בשווא נע, א"כ הטעם אינו בראש התיבה, וע"כ דינו להיות מוטעם בקדמא, וכיוון שאחר קדמא לא יבוא גרשיים אף אם המילה מלרע, לכן מוטעם בקדמא גרש.

אך לדעה ב' שהשי"ן של שְׁתִּים הוא בשווא נח (ע"י שבקריאתו מוסיפים לפניו אל"ף גנובה), הרי שהטעם הוא בראש המילה ממש, משום שהשווא נח שבשי"ן אין בו תנועה כלל, וע"כ דינו להיות מוטעם במונח, וכיוון שמילת עֶשְׂרֵה מוטעמת מלרע, לכן היא מוטעמת בגרשיים. ואע"פ שלדעה זו מוסיפים אל"ף בקריאה, וא"כ הטעם אינו בראש המילה, מ"מ כיוון שבעצם המילה היא "שְׁתִּים", והאל"ף אינו חלק מהמילה, אלא מבטאים אותו כעזר לקריאה, אינו עניין כלל לעצם המילה, ונחשב שהטעם בראש המילה.

המורם מהאמור, שהמחלוקת בהטעמה קשורה למחלוקת באופן הקריאה, וממילא, כיוון שנהוג עלמא כדעה א' שהשי"ן של שְׁתִּים בשווא נע⁸, א"כ בפשטות יש להטעים באופן המתאים עם קריאה זו, ולא שייך לקרוא באופן אחד, ולהטעים באופן אחר שלא מתאים עם קריאה זו (אמנם, אין זה מוכרח לגמרי, אך כן נראה בפשיטות)⁹.

¹ ותיבה בת הברה אחת ג"כ נידונה כמלרע כגון: אֶלֶי (ויקרא כ"ו יג, במדבר ט"ו מ"א), צֹר (שם ל"ד ב'), שהרי הטעם בהברה האחרונה, (ואע"פ שאין הברות נוספות, מ"מ המילה היא מלרע, ופשט).

² כגון: עֵץ פָּרִי (בראשית א' י"א), אֶת קֶדְרֶלְעָמֶר (שם י"ד ט'), שבהם המשרת הוא מונח, כיוון שההטעמה בראש המילה.

³ כגון: אֶת קֶדְרֶלְעָמֶר (בראשית י"ד ט'), וכגון: לָנוּ וּלְמִלְחָתָנוּ (שם מ"ג ז'), וכגון: הֵן הֵנָּה (במדבר ל"א ט"ז), המוטעמים בגרש כיוון שהטעמתם מלעיל, אך: עֵץ פָּרִי (בראשית א' י"א), שֵׁם הָאָדָם (שם י"ב כ"ה), אֶת קֶרְאֵי (שם י"ז י'), מוטעמים בגרשיים כיוון שהטעמתם מלרע.

⁴ כגון: וְקוֹ הַמָּיִם (בראשית א' ט'), וְתוֹצֵא הָאָרֶץ (שם א' י"ב), שְׁרָצוּ הַמָּיִם (שם א' כ"א), שבהם המשרת הוא קדמא כיוון שאינו מוטעם בראש המילה.

⁵ כגון: וְאִמְרָ לָהֶם (בראשית א' כ"ח), וכגון: נִתְּנִי לָהֶם (שם א' כ"ט), שהמילה השנייה מוטעמת מלרע, ואע"פ כן היא בגרש ולא בגרשיים, משום שלפניה בא קדמא.

⁶ כגון: וַיִּקְחֵ שֵׁם וָרֶפֶת (בראשית ט' כ"ג), שאע"פ שהמילה שֵׁם מוטעמת בראשה, כיוון שבא לפניו תלישא קטנה, היא מוטעמת בקדמא ולא במונח.

⁷ שלא שמענו מעולם מי שנוהג לקרוא בשווא נח ואל"ף גנובה, ועדות אחרונה למנהג קריאה זו הביא בספר מסורת הקריאה בכללי דקדוק הקריאה כלל ג', שכתב שדודו נהג לקרוא תיבת שְׁתִּים באל"ף גנובה, ופעם קרא כן לפני ר' זלמן משקלאו, ואמר לו שא"צ לקרוא כן, אלא בשווא נע ללא אל"ף גנובה.

ואמנם, בפשטות דעת בן אשר היא יותר עיקרית בזה, גם משום שהיה גדול בעלי המסורה, וגם משום שיש לשיטתו כמה ראיות בתנ"ך, אך עכ"ז למעשה לא נהוג עלמא הכי.

⁸ ישנם פסוקים נוספים שיש מה להרחיב בהם, ולא עמדנו עליהם, והרי הם כאן לתועלת המעינים:

מִשְׁתֵּי (שופטים ט"ז כ"ח), מִשְׁתֵּים-עֶשְׂרֵה (יונה ד' י"א), מֶה-שְׁתֵּי (זכריה ד' י"ב), אשר באים לאחר מ"מ השימוש, או המילה מה, שתמיד יבוא אחריהם דגש, וממילא השי"ן והתי"ו צריכות שתיהן להיות דגושות, ויהיה מוכרח שהשי"ן בשווא נע, ובכל ג' דוגמאות אלו, נשמט הדגש מהשי"ן או מהתי"ו, ולכאורה זו ראייה שבמילה שתיים לא שייך להדגיש את התי"ו ולהניע את השי"ן, כדעה א'.

שְׁתִּי (שמות ל"ט ט"ז י"ז י"ט, במדבר י' ב'), אשר אין בהם טעם משרת לפנייהם, ובכ"ז הם מוטעמים בפשטא, ולא בתיב, ואם ההטעמה אכן בראשה (היינו, לדעה ב'), שהשי"ן בשווא נח), לכאורה היו צריכים להיות מוטעמים בתיב.

פִּי-שְׁתִּים (ירמיה ב' י"ג), האם לדעה ב' השי"ן נקראת גם כאן באל"ף גנובה, או שכאן א"צ לזה, כי השי"ן יכולה להקרא בשווא נח אחר החיריק.

⁹ כגון: הֵנָּה תֵּלֵךְ (בראשית א' ב'), המוטעם במרכא כיוון שאין חציצה בין מקום המשרת לפשטא, אך בֵּין הַמָּיִם (שם א' ז'), המוטעם במהפך, כיוון שיש חציצה ביניהם.

¹⁰ כגון: וַיִּשְׁמְרֵי לָךְ (שמות כ"א י"ג), המוטעם במהפך, כיוון שהשווא נע שבמ"ד חוצץ.

¹¹ כגון: לֹא-שָׁמַרְתָּ אֹלֶה (ישעיה מ"ז ז'), שאע"פ שיש ב' שוואים נחים בין מקום המשרת למקום הטעמת הפשטא, המשרת הוא מרכא ולא מהפך.

¹² ואין להקשות, מדוע לגבי תחילת המילה, אין מחשיבים את האל"ף, ונחשב שהמילה מתחילה בשי"ן, ולגבי לחצוץ מחשיבים את האל"ף, והיא חוצצת. משום שבאמת האל"ף קיימת, שהרי נקראת, אך אינה שייכת לעצם המילה, אלא היא רק נוספת לפניו לעזר הקריאה, ולכן מתייחסים למילה שהיא מתחילה בשי"ן, לאחר האל"ף הגנובה, אך בכ"ז, בין ה"שתיים" למילה הקודמת לה, האל"ף אכן קיימת, ולכן לגבי לחצוץ, היא חוצצת, דהיינו, היא קיימת קודם המילה, אך אינה חלק ממנה.